

Ўзбекистонда sog'liqni saqlash Здравоохранение Узбекистана

Газета 1995 йил октябрь ойидан чиқа бошлаган • www.uzssgzf.uz, uzss@yandex.ru • 2020 йил 17 июль • № 22 (1303)

Видеоселектор

ПРЕЗИДЕНТ ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИДА КОРОНАВИРУСГА ҚАРШИ КУРАШИШ БОРАСИДАГИ ИШЛАРНИ ТАНҚИД ҚИЛДИ ҲАМДА МАСЪУЛЛАРНИ ОГОҲЛАНТИРДИ

Президент Шавкат Мирзиёев 15 июль куни Тошкент шаҳри ва Тошкент вилоятида пандемия билан боғлиқ вазият муҳокамасига бағишланган видеоселектор йиғилиши ўтказди.

Коронавирус касаллиги юртимизга кириб келганидан бери давлатимиз раҳбари эпидемиология ҳолатни жиддий назоратга олиб, деярли ҳар бир йиғилишда бу масалага тўхталиб ўтмоқда. Кеча бўлиб ўтган селекторда ҳам жойларда бу борадаги ишлар юзасидан мутасадди раҳбарларнинг ҳисоботи аштитилган эди. Уларнинг ҳозирги мураккаб вазиятни тўғри баҳолай олмаётгани, хавфни тушуниб етмаётгани аёнлашди.

Айниқса, Тошкент шаҳри ва пойтахт вилоятида ҳокимлар ва секторлар раҳбарлари ишониб топширилган ҳудудлардаги ҳақиқий аҳолини ўрганмаган, деди бугунги йиғилишда давлатимиз раҳбари. "Тиббиёт муассасаларидаги реал вазиятни билмайди. Аҳолини вирусдан огоҳлантириш ва сақлаш, касалларни ўз вақтида ва тўғри даволаш учун масъулиятни ҳис қилмаган."

Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан ҳам, кейинги бир ойда коронавирусни даволаш

стратегияси ва тактикаси кескин бузилган, реал ҳолатдан келиб чиқиб, даволаш амалиёти ўзгартрилмаган.

Тошкент шаҳрида касалликни аниқлайдиган тестлар ва зарур тиббиёт воситалари етишмапти. Дорихоналарда вирус ва иситмага қарши препаратлар нархи асоссиз, бир неча баробар ошириб юборилган, бу эса аҳоли орасида қўллаб эътирозларга сабаб бўлмоқда.

Айни пайтда Тошкент шаҳри шифохоналарида 418 та, Тошкент вилоятида эса 816 та штат бирлик-лари бўш тургани вазирилик ва ҳокимият томонидан жорий вазият ўз ҳолига ташлаб қўйилганидан далолат беради.

Йиғилишда таъкидланганидек, аҳоли коронавирус ва бошқа касалликлар бўйича қаерга бориб мурожаат қилишни ва даволанишни билмай, сарсон бўлмоқда. Шошилиқ тиббий ёрдамга кўнгирак қилиб тушиш қийинлашиб кетган.

Вирус юқтирилган сони пойтахтда 4 минг 92 тани ва Тошкент вилоятида 1 минг 498 тани ташкил этмоқда. Бу бутун мамлакат

бўйича касалларнинг 40 фоизи дегандир. Тошкент шаҳрида коронавирусдан ўлим сони ҳам кескин кўпайиб, 45 тага етган.

Президент бундай ачинарли ҳолатлар аҳолининг ҳақли шикоят ва эътирозларига сабаб бўлаётганини таъкидлади.

Коронавирус тарқалишининг олдини олиш ва даволаш бўйича Тошкент шаҳридаги ишларни талаб даражасида ташкил этмагани, эпидемиологик вазиятнинг салбий ўзгаришларига тайёр бўлишни таъминламагани, бу касаллик билан "настга тушиб" мукамал шугулланмагани учун Соғлиқни сақлаш вазир Алишер Шодмонов ва Тошкент шаҳар ҳокими Жаҳонгир Ортиқжўзавга ҳайфсан эълон қилинди. Шаҳар ва вилоятнинг барча сектор раҳбарлари жиддий огоҳлантирилди.

Республика махсус комиссиясига бу икки ҳудудда коронавирус тарқалишига қарши кураш ва аҳолини даволаш ишларига алоқадор барча вазирилик ва идоралар, йирик тиббиёт муассасалари раҳбарларидан иборат 24 соат ишлайдиган штаблар ташкил қилиш қўрсатмаси берилди. Ушбу штаблар вазиятни реал вақт режимида назорат қилиб, юзага келаётган

муаммоларни тезкор ҳал этиш чораларини кўради.

Шунингдек, Тошкент шаҳри ва пойтахт вилоятидаги поликлиникалар ҳузуридаги мобил гуруҳлар сонини уч баробар кўпайтириш вазифаси юклатилди.

Зангиота туманида яқинда иш бошлаган шифохонадаги жой сонини яна 1000 ўринга кўпайтириш топшириғи берилди.

Пойтахтимизда дори-дармон етказилиши ва нархи барқарорлигини таъминлаш, шошилиқ тиббий ёрдам хизмати ва колл-центрлар ишини самарали ташкил этиш, COVID-19 билан ишлаётган тиббиёт ходимларини моддий рағбатлантириш, касаллар учун қўшимча ўринлар ташкил этиш, шунингдек, карантин ҳудудларидаги шахсларни уй карантиниغا босқичма-босқич ўтказиш масалалари қўриб чиқилди, зарур чоралар белгиланди.

Аҳолидан мурожаатлар сони кескин ортиб бораётганини ҳисобга олиб, колл-центрлар алоқа воситалари ва операторлари сонини камидан икки баробарга ошириш лозимлиги таъкидланди.

Тошкент шаҳар ҳокимлигига камидан 3 ойлик дори-дармон ва химоя воситалари захирасини шакллантириш вазифаси қўйилди.

Ҳозирги синовли вазиятда кундалик эҳтиёж моллари ва зарурий озиқ-овқат маҳсулотларининг етарли бўлиши, нархлари асоссиз ошиб кетмаслиги жуда муҳим. Шундан келиб чиқиб, мутасаддиларга бу масалани қатъий назорат қилиш бўйича қўрсатмалар берилди.

Пандемияга қарши курашиш, карантин қондаларига амал қилиш, ижтимоий масофани сақлашнинг аҳамиятини аҳоли ўртасида кенг тарғиб қилиш, оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқларда бу борада қилинаётган кундалик ишларни ҳолис ва тезкор ёритиш муҳимлиги таъкидланди.

Коронавирус касаллигини даволаш билан боғлиқ барча жараёнларга, жумладан, Тошкент шаҳридаги ишларга масъуллар бириктирилди.

– Яна бир бор таъкидлайман. Айни пайтда бутун дунё, шу жумладан, биз ҳам кўринмас душман билан чин маънода уруш олиб бораёмиз. Бу вируснинг барча хавф ва хатарини тўғри баҳолаб, ҳар томонлама тайёргарлик қўриб курашсак, уни албатта енгамиз, – деди Шавкат Мирзиёев.

president.uz

Президент мурожаати

«КОРОНАВИРУСГА ҚАРШИ КУРАШ УЧУН БИЗДА БАРЧА ЗАХИРА ВА ИМКОНИАТЛАР МАВЖУД»

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 14 июль куни ўтказилган видеоселектор йиғилиши аввалида бугун мамлакатимизда эпидемиологик вазиятга яна бир бор алоҳида тўхталиб ўтди.

COVID-19 пандемиясини жилловлаш йўлида амалга оширилаётган саъй-ҳаракатлар ҳақида гапирар экан, Давлатимиз раҳбари, жумладан, шундай деди:

– Хабарингиз бор, мамлакатимизда коронавирусга чалинганлар сони кўпайиб бораётгани муносабати билан биз карантин талабларини яна кучайтиришга мажбур бўлдик. Нега деганда, очик айтиш керак, ҳозирги кунда бутун дунё коронавирус деб ном олган мана шу тилсиз ёв, кўзга кўринмас душманга қарши уруш ҳолатида турибди. Урушга кирган ҳар қайси давлат, ҳар қайси халқ ўз юртини, ўз аҳолисини химоя қилиш учун барча чораларни кўради. Энг аввало, хавф-хатарнинг йўлини бекриктади, темир интизом ўрнатади. Қатъий сафарбарлик ша-

роитида яшаш ва ишлашга ўтади. Бугун биз ҳам айни шундай ҳолатдамиз. Республика махсус комиссияси томонидан вазият мунтазам таҳлил қилиниб, инфекцияни жилловлаш юзасидан барча чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Бу касалликка қарши кураш учун бизда барча захира ва имкониятлар мавжуд.

Энг муҳими, фидойи ва жазур шифокорларимиз ўз бурчини садоқат ва матонат билан бажармоқда.

Такрор айтаман, биз энди пандемия шароитида яшашга, меҳнат қилишга ўрганишимиз шарт. Чунки ҳаёт давом этмоқда. Ҳаёт биздан ақл-идрок, сабр-тоқат, метин интизом билан ҳаракат қилишни талаб этмоқда. Ҳиммат қўлларимиз, дунёда қайси давлатда тиббий маданият, тартиб-интизом кучли бўлса, ўша мамлакат пандемиядан энг кам

талофат билан чиқмоқда. Биз ҳам шу йўлдан боришимиз шарт. Албатта, ўтган 4 ой давомида одамларимиз кўп нарсаларга ўрганди. Бизда ҳам маълум бир тажриба пайдо бўлди. Таҳлиллар коронавирус билан зарарланишнинг олдини олиш, касалликни эрта аниқлаш, симптомсиз ва енгил кечаётган беморлар билан олиб борилаётган даволаш ва назорат тадбирларини амалга оширишда янги стратегияларни қўллашни талаб қилмоқда. Республика махсус комиссияси бу борада тезлик билан барча зарур чора-тадбирларни ишлаб чиқсин ва амалга оширсин. Шу мақсадда, Бosh вазир ўринбосари Бехзод Мусаев, Соғлиқни сақлаш вазир Алишер Шодмонов бир кун муддатда амалдаги тест-таҳлил топшириш жараёнини қайта қўриб чиқиб, аҳоли учун қулай тизимни ишлаб чиқсин.

Яна бир муҳим масала – вилоят, шаҳар ва туманларда маҳаллий кенашлар, жойлардаги ҳокимлик ва бошқарув идоралари ўз ҳудудидаги вазиятни чуқур таҳлил қилиб, Республика комиссия-

си билан келишилган ҳолда карантин қондаларини қаерда зарур бўлса кучайтириши, қаерда зарур бўлса юмшатиши лозим. Барча эҳтиёт чораларини кўрган ҳолда, имконият мавжуд бўлган ҳамма жойда ишлаб чиқариш корхоналарини ишга солишимиз, меҳнат унумдорлигини оширишимиз керак. Масалан, қишлоқ жойларда аҳоли шаҳардагидек тиғиз эмас. Касаллик тарқамган ҳудудларимиз ҳам кўп. Бу ерларда ҳозирги пайтда ҳамма далада иш билан банд, одамларнинг қўли-қўлига тегмайди. Бундай туманларда қишлоқ меҳнатқашларининг бемалол ишлаши, маҳсулотини харидорларга етказиб бериш учун барча шароитни яратишимиз керак. Чунки ёзининг бир кунини қишнинг ўн кунини боқайди.

Ҳеч кимга сир эмас, бу йилдан бошлаб озиқ-овқат масаласи дунё миқёсида ҳал қилувчи урушга чиққайди. Чунки коронавирусни енгиш ҳам, халқ фаровонлигини таъминлаш, жамиятда тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлаш ҳам аввало тиғиз боғлиқ. Шунинг учун бизда доимо

уч ойлик озиқ-овқат захираси шай туриши керак. Фурсатдан фойдаланиб, бугун далаларда фидокорона меҳнат қилаётган миришкор фермер ва деҳқонларимизга, барча юртдошларимизга чуқур миннатдорчилик билдириб, уларга куч-ғайрат, мўл ҳосил тайлашимиз. Шу билан бирга, вазиятдан келиб чиқиб, керак жойларда карантин талабларига тўла иттиқ этишимиз зарур.

Ҳаммамиз оиламиз, фарзандларимиз, муҳтарам нурунийларимизнинг соғлиғи учун яна озгина чидашимиз, карантин қондаларига қатъий амал қилишимиз шарт.

Озгина чидасак, бу кунлар ҳадемай ўтиб кетади.

“Сабр қилган муродга етар”, дейди халқимиз.

Ишончим комил, ҳар бир ишни етти марта ўйлаб, чидам ва матонат билан амалга ошириб келган эл-юртимиз бугунги синовлардан муносиб ўтиб, ўзининг эзгу мақсадларига албатта етади.

Ў.А.

ДАВЛАТ ЗАХИРАСИДАГИ ДОРИЛАР МАҲАЛЛИЙ ДОРИХОНАЛАРГА ЕТКАЗИЛАДИ

Президент Шавкат Мирзиёев 15 июль куни Тошкент шаҳри ва Тошкент вилоятида пандемия билан боғлиқ вазият муҳокамасига бағишланган видеоселектор йиғилиши ўтказди.

Мутасадди раҳбарлар мазкур йиғилишдан чиқарган хулосалари ҳамда келгусидаги режалари ҳақида ўз фикрларини билдирди.

Беҳзод МУСАЕВ,

Бош вазир ўринбосари:

– Бугунги мажлис жуда танқидий руҳда ўтди. Унда Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти соғлиқни сақлаш муассасалари коронавирус билан касалланаётган беморларимизни соғломлаштиришга тайёр эканлиги муҳокама қилинди.

Кечаги тактика ва стратегия умуман бугунги кун талабига

жавоб бермайди. Нима учун? Чунки, кеча касаллик тарқалиши ва касалланган беморларни аниқлаш суръати паст эди. Айниқса, сўнгги кунларда Тошкент шаҳрида коронавирус билан касалланиш ҳолати кўпаймоқда. Касалланиш ҳолати чегараларимиз ва самолётлар орқали кириб келаётган фуқароларимиз ҳисобига кўпайиб бормоқда.

Шунингдек, аҳолини карантин тартибларига тўлиқ риоя қилмагани ҳисобига ҳам бу касаллик аҳоли орасида кенг тарқалиб кетди. Аввал беморни касаллигини аниқлаб, кейин даво чоралари

кўрилган бўлса, ҳозирда беморнинг ҳолати касалликни аниқ белгиларини кўрсатиб қўймоқда. Беморга зудлик билан тиббий ёрдам кўрсатишга тўғри келмоқда.

Касалланиш ҳолати кўпайиб бораётганда беморларни зудлик билан даволаш тизими тайёрми?

Ҳозирда Тошкент шаҳрида 135 та тез тиббий ёрдам машинаси бўлса яқин кунда яна 50 та машина олиш учун топшириқ тушди. Бу машиналар икки кун ичида аҳоли хизматиға жалб қилинади. Айтилган, тез тиббий ёрдам Call марказларида 40 та ходим фаолият юритаётган бўлса, улар сони 100 гагача кўпайтирилади. Шунингдек, кун кеча Тошкент шаҳридаги 750 та оилавий поликлиникага мобил алоқа воситаси етказилди. Шу

билан бирга йиғилишда давлат захирасидаги дориларни маҳаллий дорихоналарга етказиш ва уларнинг нархини назоратга олиш бўйича ҳам аниқ топшириқлар берилди.

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ТИЗИМИДА ШУ КУНЛАРДА НИМАЛАР ЎЗГАРАДИ?

Бугунги кунда мамлакатимизда коронавирус билан касалланган 14 мингдан ортиқ беморлар рўйхатга олинган. Улар орасидан 8 мингдан ортиғи даволаниб чиққан. Ҳозирда шифохоналаримизда 6054 та бемор даволанмоқда.

Беморларнинг аксарияти Тошкент шаҳар ва Тошкент вилояти аҳолиси орасидан аниқланган. Бугунги йиғилишда Президентимиз коронавирус билан касалланган беморларга кўрсатилаётган хизматлардаги хато ва камчиликларни танқид қилиб, уларни бартараф этиш борасида топшириқлар берди.

Бу борада тез тиббий ёрдам чақирувларидаги кечикишни бартараф этиш учун энди ҳар бир тез тиббий ёрдам станцияларида қўшимча ёрдам бригадаларни ташкил этиш ва улар автомобиллар, кадрлар билан таъминланади.

Яна бир муҳим масала поликлиникалардаги аҳолига кўрсатиладиган тиббий ёрдамни кучайтириш учун қўшимча автомобиллар билан таъминлаб, уйда даволанаётган беморга тез ва самарали тиббий ёрдам кўрсатишни йўлга қўйиш кўрсатмаси берилди. Беморларни даволаш тизимиға олий таълим муассасалари ва рес-

публика марказларидаги олимлар ва мутахассисларни жалб этиш вазифаси топширилди. Бундан ташқари аҳоли орасида саросимаға тушиш, хавотирланишни камайтириш учун тиббий ёрдам Call марказларини ва улардаги ходимлар сонини кўпайтириш вазифаси берилди.

Куни кеча мамлакатимизга Японияда ишлаб чиқарилган 200 мингта AVIGANT дориси келтирилди. Ҳар бир туманда махсус штаб ташкил этилиб аҳолини дори-дармон захираси билан таъминлаш вазифаси юклатилди.

Ў.А.

Соғлиқни сақлаш вазири Алишер Шадманов куни кеча Президентимиз бошчилигида ўтган Тошкент шаҳри ва Тошкент вилоятида пандемия билан боғлиқ вазият муҳокамасига бағишланган видеоселектордан чиқарган хулосалари ҳамда тизимда яқин вақт оралиғида амалға оширилаётган ўзгаришлар ҳақида ўз фикрларини билдирди.

Онлайн — миллий мулоқот

ПАНДЕМИЯ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН ТАЖРИБАСИ

Пойтахтимизда Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази томонидан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси ва Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилотининг мамлакатимиздаги лойиҳаларини мувофиқлаштирувчи офиси билан ҳамкорликда Миллий мулоқот ташкил этилди. Ушбу тадбир COVID-19 пандемияси муносабати билан жорий этилган чекловлар шароитида инсон ҳуқуқларини ҳимоялаш мавзусига бағишланди.

Онлайн шаклда кечган давра суҳбатида Олий Мажлис Сенати аъзолари, Қонунчилик палатаси депутатлари, вазирилик ва идоралар масъуллари, Ўзбекистондаги халқаро ташкилотлар ва дипломатик корпус вакиллари ҳамда фуқаролик жамияти институтлари мутасаддилари, шунингдек, БМТ, БМТ Ривожланиш Дастури, БМТнинг Инсон ҳуқуқлари бўйича олий комиссари Бошқармаси, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, ЕХХТ ва бошқа халқаро тузилмалар вакиллари иштирок этди.

Тадбирда Ўзбекистоннинг COVID-19 пандемиясига қарши курашиш жараёнида инсон ҳуқуқларини таъминлашга оид миллий чораларни амалға ошириш борасидаги ижобий сабоқлари муҳокама қилинди.

Бироз аввал, 24 июнь куни БМТ ва ЕХХТ расмий шахслари Тошкент вилояти Юқори Чирчиқ туманидаги Уртасарой ка-

рантин марказига ташриф буюрганди. Ушбу ташриф давомида карантин ҳудудларида инсон ҳуқуқларига амал қилиниши борасидаги Ўзбекистон тажрибасини таҳлил қилиш учун амалий далиллар тўплаш имкони туғилди.

Миллий мулоқот доирасида Соғлиқни сақлаш, Адлия вазириликлари вакиллари, Болалар оғибодсманни, шунингдек, БМТ Инсон ҳуқуқлари бўйича олий комиссари Бошқармасининг Женевадаги эксперти, БМТ Қийноқларга қарши кичик қўмитаси раиси ўринбосари, ЖССТ Европадаги минтақавий бюроси мутахассиси ҳамда фуқаролик жамияти мустақил вакилларининг маърузалари тингланди. Маърузачилар Ўзбекистоннинг бу борадаги тажрибасидан келиб чиқадиган хулоса ва тавсиялар ҳамда глобал истиқбол масалалари хусусида атрофлича фикр юритдилар.

Учрашувда БМТнинг карантин чоралари бўйича қабул қилган сўнгги йўриқномалари ҳам муҳо-

кама қилинди. Жумладан, 2020 йил 19 мартда тасдиқланган «Коронавирус (COVID-19) касаллиги тарқалишини тийиб туриш шароитида алоҳида шахсларни карантинга жойлаштириш принциплари бўйича ЖССТ Йўриқномаси» ҳақида сўз борди.

Ушбу Йўриқномада қайд этилганидек, коронавирус пандемияси тарқалаётган шароитда жамоатчилик билан яқин ҳамкорликда иш олиб бориш муҳим аҳамиятга эга. Карантинга жойлаштирилган шахсларга тиббий, молиявий, ижтимоий ва руҳий маънавий ёрдам кўрсатилиши лозим. Уларнинг асосий эҳтиёжлари, жумладан, озиқ-овқат, сув ва бошқа шу каби ҳаётий зарур маҳсулотларга бўлган талаблари қаноатлантирилиши зарур. Айниқса, аҳолининг заиф қатламлари талаб-эҳтиёжларига устувор аҳамият берилиши даркор.

Бундан ташқари, иштирокчилар БМТ инсон ҳуқуқлари бўйича қўмитасининг COVID-19 билан боғлиқ карантин масаласига доир муҳим бир тавсиясини маълумот учун қабул қилдилар. Бу ўринда давлатларнинг барча кишилар, шу жумладан, озодликдан маҳрум этилган шахслар билан инсонийлик асосида ва инсон кадр-қимматиға ҳурмат кўрсатган ҳолда муомала қилиш мажбуриятиға доир тавсия ҳақида гап бормоқда.

Бу ҳақда фикр юритганда, мамлакатимизда ҳам ушбу хатарни бартараф этиш учун барча зарур чоралар кўрилаётганини қайд этиш мақсадға мувофиқ. Энг муҳими, бунда аввал инсон манфаатлари ҳар нарсадан устунлиги талабидан келиб чиқилмоқда.

Маълумки, коронавирус пандемиясига қарши кураш бўйича тиббий ва ижтимоий чора-тад-

бирлар жамоатчиликнинг тўлиқ иштирокида амалға оширилиши зарурлиги ЖССТ томонидан хатий тавсия этилган. Зеро, инсон ҳуқуқлари, жумладан инсоннинг ўз фикрини эркин ифода этиш ва қарорлар қабул қилишда фаол иштирок этиш ҳуқуқи ҳурмат қилиниши жамоатчилик соғлигини сақлаш жиёратининг муҳим омилдир.

Тадбир якунида пандемия карантини шароитида инсон ҳуқуқларини ҳимоялаш борасида аниқланган қийинчиликлар бўйича давлат органлариға таклиф этиладиган тавсиялар ишлаб чиқилди.

Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази матбуот хизмати.

АНТИБИОТИКЛАР ВИРУСЛАРНИ ЎЛДИРМАСЛИГИНИ УНУТМАСЛИК КЕРАК

Коронавирус пандемияси давом этаётган бугунги мураккаб вазиятда соҳа мутахассисларининг маслаҳат ва тавсиялари муҳим ҳисобланади. Навбатдаги меҳмонимиз – Тошкент врачлар малакасини ошириш институти Болалар инфекцион ва паразитар касалликлари кафедраси муdiri, тиббиёт фанлари доктори, профессор Гулнора Ибродова бўлди.

– Гулнора опа, ҳамма коронавирус билан овора бўлиб турган бир пайтда бошқа юқумли касалликлар бўйича вазият қандай? Пандемия туфайли бошқа касалликлар назорати суйсايб кетмадики?

– Статистикага кўра, бошқа юқумли касалликлар камаймаган, оғир ҳолатдаги беморлар шифохоналарга қабул қилинишида, ётқизибли даволанишида давом этмоқда. Бироқ сурункали инфекциялар билан оғриган беморларга маслаҳат бериш ва мунтазам даволаш билан боғлиқ баъзи муаммолар бор.

Айни пайтда бундай беморларга биз онлайн маслаҳат бераймиз, лекин агар зарур бўлса, барча қоидаларга риоя қилган ҳолда шахсий ҳимоя воситалари ёрдамида беморлар билан мулоқотда бўлаемиз.

– Пандемия даврида кўпчилик прогнозлар ўзини оқламапти, коронавирус инфекцияси кундан кунга кўпайпти. Лекин ҳамма эпидемияларда ҳам ўзига хос даврлар бўлади, маълум қонуниятлар ишлайди. Фикрингизча, Ўзбекистон касаллик билан боғлиқ ҳозир қандай босқичда?

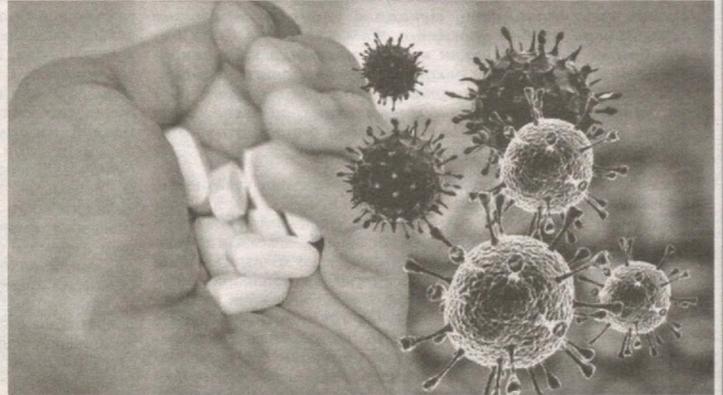
– Ўзбекистон бу борада дунё рейтингда энг муваффақиятли ўринларда кетмоқда. Биринчидан, ҳатто кўшни давлатлар билан солиштирганда бизда касалланиш ва ўлим даражаси жуда паст. Иккинчидан, қатъий карантин чоралари ташкил этилиши аҳоли ўртасида вируснинг шиддат билан тарқалишига имкон бермади ва карантин зоналаридан фойдаланиб мулоқотни чеклаш вирус узатиш эҳтимолини камайтирди. Учинчидан, турли ташкилот ва идораларнинг ўзаро самарали иш олиб бориши мамлакатимизда касаллик тарқалишини назорат қилиб турибди. Биз пандемиянинг қайси бос-

қичида эканлигимиз, ривожланиш сценарийси бутун аҳолимизнинг онига боғлиқ. Фуқароларимизнинг асосий қисми кўп болали оилалар экани, аҳолининг зичлиги, оммавий тадбир, йиғинлар ва оилавий байрамларга аънавий мойилликини ҳисобга олган ҳолда, бизда пандемиянинг италянча ёки хитойча вариантларини ривожлантириш учун барча шароит бор. Шу ўринда юртимиз аҳолиси билан вазиятни тўғри баҳолаб, бизни қўллаб-қувватлашларига умид қиламиз, чунки ҳукуматимиз ва соғлиқни сақлаш тизими томонидан зарур бўлган барча ишлар амалга оширилмоқда.

– Бу вирусни даволашда дунё бўйича турли-туман схемалар таклиф қилинапти. Ҳатто жаҳон тиббиёти аниқ бир йўналишни танлай олмагани учун танқид ҳам қилинмоқда. Ўзбекистон олимлари қайси услубга кўпроқ ёндашяптилар?

– Касалланиш ва ўлимнинг кўпчилиги ҳолатига дуч келиш жиҳатидан хорижий ҳамкасбларимизнинг тажрибаси муҳим, албатта. Биз уларнинг тажрибасига таянамиз, лекин маҳаллий хусусиятларни – дори воситалари мавжудлиги, беморлар сони ва бошқаларни ҳам ҳисобга олишимиз лозим.

Умуман олганда, биз рус олимларининг тажрибасига, Германия, Жанубий Корея каби давлатлардан олинган маълумотларга амал қилаямиз. Даволаш режимида доимо ҳамкасбларимиз тажрибаси ва ўзимизнинг натижаларимизга кўра ўзгариб боради ва шу сабаб шифокорлар учун тавсиялар янгилаб турилади (вақтинчалик тавсияларнинг биринчи наشري, иккинчи, учинчи каби). Биз даволаш схемаларини илмий ва клиник тадқиқотлар натижаларини ҳисобга олган ҳолда ўзгартириб тураемиз.

– Вирус сунъий равишда яратилган ва атайлаб тарқатилган, деган тахминларга қандай қарайсиз?

– Бу ҳақда аниқ бир нарса дейиш қийин. Дунёда микроорганизмлар устидан тадқиқотлар олиб боровчи, ҳимоя мақсадида вакциналар, анатоксинлар кабиларни яратиш устидан ишловчи кўплаб лабораториялар мавжуд. Аммо вируснинг табиатига қараганда, ўртача ҳар 10-20 йилда касаллик тарқалишини ҳисобга олсақ, бундай эпидемияни кутиш мумкин эди. Менимча, бу – ёввойи вирус, сунъий келтириб чиқарилган эмас.

– Сўнгги пайтларда такдим этилаётган ва коронавирусга қарши самарали дея айтилаётган дори воситалари ҳақида фикрингиз қандай?

– Вирусга қарши дори воситалари катта гуруҳни ташкил қилади ва булар орасида фавипиравир, ремдесевир ва уларнинг муқобиллари самарали ҳисобланади. Бошқа барча вирусга қарши ва иммуномодуляцион дорилар фақат умумий ёки маҳаллий иммунитетни сақлашга ёрдам беради, менимча. Бироқ бундай препаратлар асосан касалликнинг бошида ёки инфекциянинг дастлабки босқичида самарали бўлади, чунки патогенетик асоратлар механизми мавжуд, шунинг учун беморлар ўлада

ва бунда даволаш стратегияси касалликнинг ўзига хос клиник манзарасига боғлиқ.

– Малакали мутахассис билан суҳбат имкониятидан фойдаланиб, яна бир муҳим мавзу бўйича савол берсам. Маълумки, собик иттифоқ худуди, яъни биз ҳам антибиотикларга ҳаддан зиёд ружу қўйганлар, дея таърифланамиз. Бу дори воситаларининг зарари, микробларнинг уларга нисбатан чидамлилиги ошиши бўйича кўп гапирилади. Шу бўйича ҳам маълумот берсангиз.

– Ҳа, собиқ совет мамлакатларида антибактериал дорилар кўпинча асосиз ишлатилади. Бироқ антибиотиклар вирусларни ўлдирмаслигини унутмаслик керак, улар фақат иккиламчи бактериял асоратлар учун самаралидир. Антибактериал препаратларни тайинлаш фақат кўрсатмаларга мувофиқ ва микроорганизмларнинг бу антибиотикларга сезувчанлигини ҳисобга олган ҳолда қўлланиши керак. Акс ҳолда, сиз ҳақсиз, нафақат қутилган ижобий таъсирни кўрмаймиз, балки беморнинг аҳолини ёмонлаштиришимиз мумкин. Чунки антибиотиклар, айниқса, тизимли ҳаракатлар инсон иммон тизимини пасайтириши мумкин.

Антибиотикларни асосиз буюриш микроорганизмларнинг уларга қаршилик қўрсатишига олиб келади ва улар унга таъсир қилишни тўхтатади. Кўп кўзатганимиз: сил, сепсис, пневмония, диарея каби касалликларда жуда кучли антибиотикларни қўллаш баъзида нафақат самара бермаслиги, аксинча беморнинг аҳолини оғирлаштириши мумкин.

Аброр ЗОХИДОВ суҳбатлашди.

«ДУНЁ ЛАРЗАГА КЕЛАЯПТИ-Ю, НЕГА БИЗ БЕПАРВОМИЗ?»

Олий тоифали шифокор Анвар Раджаповнинг нуқтаи назари

Бугунги кунда бутун ер юзидан инсонлар ҳаётига хавф солаётган, ҳар қадамда, ҳар лаҳзада инсоннинг ҳаётига зомин бўлаётган коронавирус касаллигининг оғир асоратларини кўриб турибмиз. Кейинги кунларда кимнингдир оиласидаги меҳрибонлари, кимнингдир қадрдон дўсти, кимнингдир қўшниси, кимнингдир ҳамкасби бу касаллик туфайли оламдан ўтаётганлиги ҳақидаги хабарлардан юрагимиз зада бўлиб қолгани ҳеч кимга сир эмас.

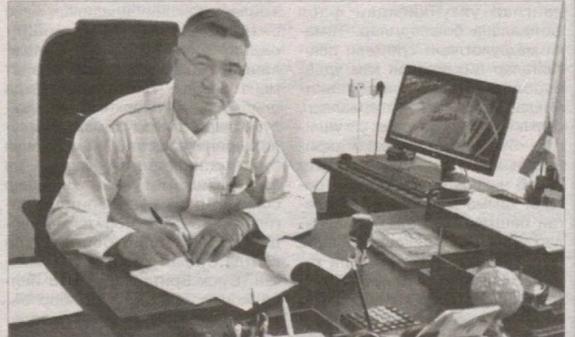
Бу хасталик қаршисида бутун дунё таслим бўлгани, чорасиз қолганини таъкидлашга ҳожат бўлмас керак. Аммо одамзот нимагадир бу хавф ва хатар чегараларини, бу офатнинг, бу тилсиз, қўлсиз аҳалнинг даҳшатини худдики ҳис этаётгандек тутаяпти ўзини. Кўчаларда тўп-тўп бўлиб юришлар, кафедаларда ўтиришлар, тўю тантаналарни давом эттиришлар, ҳатто ниқобсиз юришлар... Буларнинг барчаси нафақат ўз ҳаёти, балки оиласидагилар, ҳимояга

жуда муҳтож фарзандлар ҳаётига бефарволик оқибати эканлиги юз марта таъкидланмоқда. Аммо одамлар бу таъкидлар, бу оғоҳлантириш ва бу эслатмалар гўёки ҳукуматимиз раҳбарлари, мутасаддилар ва шифокорларга керак, деган калта фикрларга бораётганга ҳам ўхшайди. Ана шу хом хаёллар билан юрганлар касалликни юқтириб, вирусга чалинганлар сонининг кескин ўсиб кетишига сабаб бўлаётганлиги ачинарли, албатта.

Шифокор сифатида шунинг

таъкидлашни истардим, коронавирус – ўпка тўқимасининг шикастланиши ва нафас олишнинг издан чиқиши билан кечувчи оғир касаллик. Иммуно-тети паст ҳамда сурункали касалликлари бор инсонлар учун ўта хавфли.

Бу касалликнинг олдини олиш учун энг аввало уйда қолиш, шифокорларнинг берган барча тавсияларини сўзсиз бажариш, санитария-гигиена қоидаларига риоя этиш, кўчага иложи борица чиқмаслик, бегона кишилар билан яқин мулоқотда бўлмаслик, уйдаги барча очик жойларни хлор сақловчи эритмалар билан тозалаш ҳамда уйдан ташқарига чиққанда ниқоб тақиб, ниқобларга ҳар 2 соатда химик ёки термик ишлов бериш ёки алмаштириш зарурилигини қайта-қайта таъкидламоқчиман. Бу касалликни юқтирмаслиқнинг оддий шарт.

Ҳам шифокор, ҳам мутахассис сифатида илтимос қиламан: Замондошлар, ўз ҳаётингизга ўзингиз зомин бўлмаг! Бу хасталиқнинг домига тушиб қолишдан ўзингизни, яқинларингизни асраш ўз қўлингизда эканлигини унутманг! Уйда қолинг, офат чангалидан узок бўлинг!

Анвар РАДЖАПОВ,
олий тоифали шифокор, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
поликлиникаси шифокори.

Долзарб мавзу

ОИЛА АЖРИМЛАРИ НЕГА ОШИБ БОРАЯПТИ?

Оила — ҳаётнинг абадийлиги, авлодларнинг давомийлигини таъминлайдиган, муқаддас урф-одатларимизни сақлайдиган тарбия ўчоғидир. Жамиятимизда оила билан боғлиқ ўзига хосликни асрлар давомида ҳаёт синовларидан ўтиб келаётган никоҳнинг муқаддаслиги, ота-онанинг фарзандлар, фарзандларнинг ота-она олдидagi бурчи, ўзаро иззат-ҳурмат ва ҳамжихатлик, ибодат, оила шайни ва номусини асраш каби ҳамма бирдек итоат этадиган ҳаётий қонулар амал қилиб келмоқда.

Аммо сўнгги йилларда турли сабабларга кўра, оила ажримларининг ошиб бораётганига гувоҳ бўляпмиз. Мисол учун республика бўйича 2019 йилнинг 11 ойида 277,4 минг никоҳ қайд этилган бўлса, 28,7 минг оила ажрашган. Бу янги тузилган ҳар 10 оиладан биттасида ажрим рўй берди деганидир.

Оилавий ажримларнинг сабаблари кўп. Бунга уй-жой масаласи, ишсизлик, моддий етишмовчилик, ёшларнинг мустақил ҳаётга тайёр бўлмагандан оила қуриши, эр ёки хотиннинг ишлаш учун бошқа мамлакатларга кетиб қолиши, оилада маънавий-ахлоқий муҳитнинг ёмонлиги, оилага ташқаридан бошқа шахсларнинг аралашуви сабаб бўлиши мумкин. Юртимизда бу муаммо олимлар томонидан ўрганилганда, барча ажримларнинг тенг ярмида сабаб қилиб ёшларнинг бир-бирини тушуна олмаслиги, ҳаётга, оила масаласига энгил қараш эканлиги аниқланган.

2020 йилнинг январь-март ойларида республика бўйича ФХДЭ органлари томонидан 7,8 мингта никоҳдан ажралишлар қайд этилган. Худудлар бўйича энг кўп ажримлар Тошкент шаҳри, Андижон, Самарқанд, Тош-

кент вилоятларида кузатишган. Ачинарлиси, никоҳ бекор қилинган экан унинг қийинчиликлари асосан аёлнинг зиммасига тушади. Чунки аксар ҳолларда у яшаб турган уйдан болалари билан чиқиб кетиши ҳамда ўзи ва болаларнинг таъминотини ўйлашга мажбур бўлади. Никоҳдан ажралишлар дунёнинг барча давлатларида қайд этилади. Лекин биздаги қонунийликда турмушдан ажраган аёл ва болаларнинг кейинги тақдирини кафолатланмаган. Тўғри, вояга етмаган болалар учун алимент тўловлари қонунда белгиланган. Лекин ҳозирда қанчадан-қанча аёллар ана шу пулларни ундиролмай судмасуд юрганига ҳаммамиз гувоҳимиз. Ажралиш жараёнининг ўзи ҳам баъзи давлатларникига нисбатан осон.

Агар чет эл тажрибасига мурожаат қилсак, Польшада никоҳ фақат суд орқали бир неча босқичда бекор қилинади. Лекин бу ҳолат ижтимоий меъёрлар ёки вояга етмаган болалар манфаатларига зид бўлса, судлар никоҳни бекор қилишни рад этади. Испаниянинг Олий суди никоҳдан ажрашган эркакка собиқ уй бекаси бўлган хотинига уй ишларини бажаргани учун компенсация ва хотини ҳамда болалари учун алиментлар тўлашга мажбур

қилади. Германияда ажрашаётган оилада болалар бўлса, суд аввало уларнинг манфаатларини ҳисобга олади. Шунингдек нафақат мол-мулк, балки пенсия жамғармалари ҳам иккига бўлинади, бунда ҳам ўзига яраша адолат мавжуд. Негаки, бола тарбияси ва уй ишлари билан машғул бўлган аёл пенсия учун жамғарма яратмаган. Бразилияда ҳам оиладаги вояга етмаган болалар манфаати ҳимоя қилинади. Уларнинг ажримдан олдинги таъминот даражаси сақланиб қолиниши мажбурий қилиб белгиланган.

Таъкидлаш жоиз, хорижий давлатларда ажрим ҳақида қарор чиқаришдан олдин судлар болалар ва аёлнинг кейинги тақдирини билан қизиқиб, уларни кафолатлашга ҳаракат қилади. Бизда эса, аввал никоҳ бекор қилиниб, ажрим қайд этилади. Кейин фарзандлар тақдирини, мол мулк тақсимоти кўриб чиқилади. Ҳаётимизда бу ҳолатлар қанчалик кўнгилсизликларга сабаб бўлаётгани ҳаммага маълум. Чунки "чиққан қиз чиғирдан ташқари" дейишди. Аввало, бу хонадонда маънавий тушқунлик, келинлар ва қайтган қиз ўртасида зиддиятлар пайдо бўлади. Баъзида турмушдан ажрашган аёл болаларидан ҳам voz кечади. Оқибатда тирик етимлар кўпайиб, болалар уйларида тарбияланишдек хунук ҳолат юзага келади.

Ажримдан кейинги энг катта гавагаларга сабаб бўладиган масала бу — уй-жойдир. Ушбу масала ҳам турли келишмовчиликлар, жанжаллар кези келганда ўта оғир ҳолатларга олиб келувчи жиноятларга сабаб бўлади.

Хўш, оилалари сақлаб

қолиш, ажримларнинг олдини олиш учун қандай таъсирли чора кўриш лозим?

Биринчидан, никоҳ қайд этилишдан аввал ёш оила яшайдиган манзил аниқ бўлиши, ажрим юз берган ҳолатда фарзандлар ва аёл турар жой билан таъминланиши шарт.

Иккинчидан, никоҳ қайд этилганда, аёл оқорида кўрсатилган манзилга худлик билан рўйхатга қўйилиши керак. (ортиқча оворагарчиликсиз, келин фамилияси ўзгаргани сабабли янги паспорт олганда, доимий рўйхатга қўйиладиган манзили ҳам ўзгартирилиши керак).

Учинчидан, болалар учун алиментлар мажбурий ундири-

лиш механизми жорий қилиниши лозим. Ҳозиргидек кам ҳақ тўланадиган ишга номига жойлашиб, энг кам миқдорда алимент ҳисоблаш амалиётидан воз кечиш керак. Алимент миқдори боланинг ҳаёт кечирishi, таълим олиши учун етарли бўлиши лозим.

Тўртинчидан, ота-онаси тирик бўла туриб болалар уйига жойлаштирилган фарзандларга ота-онаси махсус ҳисобга пул ўтказишини жорий қилиш шарт.

Оқорида келтирилган масалалар ечими бўйича мажбурий равишда никоҳ шартномаси тузилса, ҳар қандай эркак ёки аёл ажралиш ҳақидаги фикрни бир неча бор ўйлаб кўрарди.

Давлат асосини ташкил қилувчи оилалар мустаҳкамлигини таъминлаш, болалар учун соғлом оилавий муҳитни кафолатлаш мақсадида қонуларимизга адолатли қўшимча ва ўзгартиришлар киритиш вақти келди.

Мақсуда ВОРИСОВА,
Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати,
Оила ва аёллар масалалари бўйича комиссия раиси.

Муносабат ва таклиф

ТАМАКИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ РЕКЛАМАСИЗ
ВА НАМОЙИШ ҚИЛМАСДАН СОТИШ

Махсулотларни чиройли қилиб жойлаштириш — тамаки махсулотларини ишлаб чиқарувчилар учун энг ҳийлакор йўл, реклама ва маркетинг учун муҳим канал.

Тамаки рекламаси қатъий тақиқланганини ҳисобга олиб, ишлаб чиқарувчилар савдо ускуналарида махсулот ўрамини элементларидан, битта ёки бир неча маркадаги сигаретларини кўп қаторлаб жойлаштириш, аниқ маркадаги сигаретларнинг ранглар уйғунлигидан фаол фойдалана бошладилар. Тамаки махсулотлари кўйилган пештахталар дизайнидан ҳам урда-буронлик билан фойдаланилмоқда, замонавий материаллар, ёруғлик, шакл ва ранг уйғунлиги — буларнинг ҳаммаси харидорни жалб қилиш учун пухта ўйлаб чиқилади. Деворнинг деярли ҳамма майдонини эгаллаган пештахталар одатда кассалар орқасига жойлаштирилади, шунда тамаки махсулотлари харидорлар учун яхшироқ кўзга ташланади. Улар чакана савдо шохобчаси ичкарисидан қандай яхши кўринса, кўпинча, ташқаридан ҳам яхши кўринади. Натijaда эса ҳақиқий реклама, тамаки махсулотлари ва унинг брендларига сохта ижобий муносабат юзага келади. Сигарета махсулотлари базан ширинликлар, шokolадлар, сақич ва бошқа озиқ-овқат махсулотлари

билан бир қаторда жойлаштирилиб, истеъмолчиларда ушбу тамаки махсулотлари зарарсиз, қундалик товар, деган таассурот ҳосил қилади. Кашандалар ўзлари истеъмол қиладиган тамаки навларини яхши биладилар. Сотувчилар уларни қандай қилиб жойлаштиришни биладилар, мана сизга оламшумул муаммонинг оддий ечими. Дунёнинг ривожланган мамлакатларида вазият мана шундай. Тўртта мамлакатда олиб борилган тадқиқотлар маълумотларига кўра, тамаки махсулотларини кўрсатиб қўйиш қонун билан тақиқланган Канада ва Австралияда импульсив харидлар сони АҚШ ва Буюк Британиядагига қараганда паст, бу давлатларда тадқиқот олиб борилаётган пайтда бундай тақиқ ҳали бўлмаган (Буюк Британияда 2015 йилда жорий этилган). Эътибор беринг, чакана савдо шохобчаларида сигареталарни қўйиш уларни импульсив тарзда сотиб олишга ундайди — бу чекишни ташлашга уринаётган одамларнинг фикри. Дунёнинг бир неча мамлакатларида тамаки махсулотларини кўрсатиб қўйишни тақиқлаш маҳаллий аҳоли томонидан фаол қўллаб-қувватланган. Канаданинг

10 та провинциясида, Янги Зеландияда ўтказилган тадқиқотлар шуни кўрсатдики, кашандаларнинг аксарияти (55 дан 83 фоизгача) тамаки махсулотларини сотув жойларидан олиб ташлаш тарафдори. Кўпгина мамлакатларда собиқ чекувчилар билан суҳбатларда маълум бўлишича, тамаки махсулотларини сотув жойларида чиройли қилиб, моҳирона намойиш этиш "физиологик ва ҳосий майл"ни оширади, бу эса чекишни ташлашни қийинлаштиради. Тадқиқотларнинг кўрсатишича, тамаки махсулотларини кўрсатиб қўйишни тақиқлаш чакана савдо объектларига иқтисодий зарар келтирмайди, ҳаттоки ижобий таъсир кўрсатади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 18 декабрдаги 4063-сонли қарори олиб тасдиқланган "2019 — 2022 йилларда юқумли бўлмаган касалликлар профилактикаси, аҳолининг соғлом турмуш тарзини қўллаб-қувватлаш ва жисмоний фаоллиги даражасини ошириш чора-тадбирлари Дастури"да савдо объектлари ва умумий оқватлиниш корхоналарида тамаки махсулотларини қўйиш ва намойиш қилинишига йўл қўймастик назарда тутилган. Шу кунларда regulation.gov.uz/uz/document/19165 сайтида Ўзбекистон Республикаси Молия ва

Зирлиги томонидан ишлаб чиқилган "Алкоголь ва тамаки махсулотларининг айланмасини тартибга солиш ҳамда истеъмол қилинишини чеклаш тўғрисида"ги қонун лойиҳаси кенг муҳокама қилинмоқда. Бу ҳужжатда тамаки махсулотларини чакана савдода қўйиш ва намойиш қилиш ҳақидаги норма йўқ. Дунёнинг 43та давлатида сотув жойларида тамаки махсулотларини қўйиш тақиқланган, бундай тақиқ Австралия,

Янги Зеландия, Буюк Британия, Франция, Ирландия, Исландия, Норвегия, Финляндия, Хорватия, Таиланд, Ҳиндистон ва кўплаб бошқа узок хориж мамлакатларида яхши иш бермоқда. МДҲ мамлакатларидан бундай тақиқ Грузия, Беларусь, Россия, Тожикистон, Туркменистонда белгиланган. Арманистон, Молдова ва Қозоғистонда қонун билан қабул қилинган, аммо ҳали кучга кирмаган.

Шу муносабат билан, умид қиламизки, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги одамларни тамакидан муҳофиза қилиш масаласига янада маъсулият билан ёндашадиган ва қонун лойиҳасига тамаки махсулотларини барча сотув жойларига қўйиш ва намойиш этишни тақиқловчи нормани киритади.

Шухрат ШУКУРОВ,
Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг тамакига қарши кураш бўйича консултанти.

Мутахассис тавсияси

БОЛАЛАРДА УЧРАЙДИГАН «ШАЙТОНЛАШ
ҲОЛАТЛАРИ» ГА ИЗОҲ ВА ТАВСИЯЛАР

Болаларда шайтонлаш ҳолатлари етарли даражада ёритилмаган соҳа бўлиб, шайтонлашнинг турли кўринишлари терминологиясида қарама-қарши фикрлар ва тушунчалар мавжуд. Ҳозирги вақтда шайтонлаш ҳолатлари ягона номланиши ишлаб чиқилмаган. Шундан келиб чиқиб, бизлар томондан педиатрик амалиётда қўллаш учун мўлжалланган «шайтонлаш ҳолатлари» терминологиясини қўллаш таклиф этилди.

Болалар ўртасида шайтонлаш хуружлари тез-тез учраб турадиган ҳолатлардан бири бўлиб умумий амалиёт шифокорлари, педиатрлар, реаниматологлар ва невропатологлар амалиётда долзарб муаммолардан бири саналади. Шайтонлаш хуружлари бир қатор хасталикларда турли хил кўринишда намён бўлади. Бу хасталик эрта ёшли болаларда кенг миқёсда тарқалган хасталик бўлиб, шайтонлаш хуружлари дастлабки уч ёшгача бўлган болаларнинг 2/3 қисмини ташкил этади.

Педиатрия амалиётда кўпинча эрта ёшли болаларда шайтонлашлар фебрил, аффектив-респиратор (патогенезида аносис оқибатида қисқа мuddатли, тезда ўзига келувчи апноэ билан боғлиқ бўлади) ёки синкопал ҳолатда ҳамкорликда учрайди (одатда ҳаёт учун ҳаф тўғирмайди ва даво талаб қилмайди). Иссиқлик уриши натижасида натрий камайиши ёки чақалоқларда 3 ва 7 кунлар оралигида рух микдорининг камайишида ("Беешини кун шайтонлаши") қисқа мuddатли мушак қисқариши учраши мумкин.

Болаларда шайтонлаш хуружларининг юқори даражада кузатилиши бир қатор сабаблар билан тушунтирилади: асаб тизимининг етилмаганлиги, қўзғалиш жараёнининг тормоқловчи жараёнидан устунлиги, мия тўқималарининг шигша мойиллиги, гемо ва бош мия суюқлиги динамиксининг лабиллиги, вегетатив бошқарув беқарорлиги. Шайтонлаш турли хил инфекцияларда, интоксикацияларда эндокрин касалликларда ва бош патологик жараёнларда кузатилиши мумкин. Бундай шайтонлаш уни қақирувчи асосий сабабларни бартараф этилгандан сўнг йўқолади. Узққ давом этвчи ва такрорланувчи шайтонлаш хуружлари бош миянинг чуқур органик ўзгаришларига асаб-руҳий фаолиятнинг оғир бузилишларига, ақлий заифликлари ва чуқур ноғиронлик олиб келади. Бундай оғир оқибатларни олдини олиш учун умумий амалиёт шифокори аввалам бор шайтонлаш келиб чиқишини тўғри талқин қилиши ва ўз вақтида адекват даволаш чораларини олиб бориши зарур. Ота оналар болада талваса хуружлари кузатиладиганда дастлаб умумий амалиёт шифокорига ва педиатрга мурожаат қилишда, шу боис боланинг келгусидаги саломатлиги педиатрнинг касбий маҳоратига кўп жиҳатдан боғлиқ бўлади.

Ҳозирги вақтда замонавий медицина соҳасида олиб борилаётган илмий тадқиқот ишлари натижасида педиатрияда ҳам улкан ютуқларга эришилаётган бўлишига қарамадан, шайтонлаш ҳолатларининг болалар ўртасида тарқалганлиги, келиб чиқиш сабаблари ва механизми, диагностикаси, дифференциал диагностикаси ва даволаш, уни олдини олиш муаммоларининг

педиатрик жиҳатлари тўла ечилмаган. Айниқса, болаларда юзага келадиган танқислик ҳолатлари оқибатида келиб чиқадиган, метаболик шайтонлашлар адабиётларда кенг ёритилмаган. Макро ва микроэлементлар дисбаланси ёки танқислиги натижасида келиб чиқадиган шайтонлаш хуружлари эрта ёшли болаларда клиник жиҳатдан тўла ўрганилмаган. Болаларда кальций алмашинуви бузилиши кўпчилик врачларга маълум бўлсада, магний, рух, натрий, темир ва бошқа биоэлементлар танқислиги ёки токсик элементларнинг бола танасига ортқча тушиши оқибатида кузатиладиган шайтонлаш ҳолатлари ҳақида маълумотларга эга эмаслар. Шу ўринда микроэлементлар танқислиги, ҳамда шайтонлаш ҳолатлари келиб чиқишининг асосий омилларидан бири бўлган маҳаллий озик-овқат маҳсулотларининг микронутриент таркиби ва унинг шайтонлаш ҳолатларини келиб чиқишидаги роли тўла ўрганилмаган ва олдини олиш чоралари ишлаб чиқилмаган. Шу қаторда педиатрия амалиётда шайтонлаш ҳолатларига тўла ва ягона изоҳ берилмаган ва клиник таснифи тўла ишлаб чиқилмаган. Бу борада Самарқанд Давлат тиббиёт институти педиатрия кафедраси ходимлари томонидан болаларда микроэлементлар танқислиги билан боғлиқ шайтонлаш ҳолатларини ўрганиш бўйича илмий тадқиқот ишлари олиб борилмоқда. Олинган натижалар асосида ва тажрибаларга асосланиб ўзбек тилида атамаларга ўзгаришлар киритиш бўйича таклифлар ва тавсиялар, "Эрта ёшдаги болалар Шайтонлаш ҳолатлари"га изоҳ ва клиник таснифи" номли ўқув қўлланма ОСВ ва РИПИАТМ илмий кенгаши томонидан тасдиқланди ва чоп этилди.

Болаларда шайтонлаш ҳолатлари етарли даражада ёритилмаган соҳа бўлиб, шайтонлашларнинг турли кўринишлари терминологиясида қарама-қарши фикрлар ва тушунчалар мавжуд. Шайтонлаш – турли хил эндо-ёки экзоген факторларга нерв системасининг носпецифик реакцияси, скелет мушакларининг тўсатдан ихтиёрсиз қисқариши кўринишида, кўпинча хушини йўқотиш билан бирга намён бўлади.

2001 йилда Россияда таснифлар ва терминологиялар бўйича Халқаро комиссия "шайтонлаш" сўзини "хуружлар" термини билан алмаштириши тавсия этган, чунки ҳамма хуружларда ҳам шайтонлаш келиб чиқмайди. Шу билан бирга, шайтонлаш ҳолатлари билан боғлиқ турли кўринишдаги нозпилептик реактив ҳолатлардан – тиришиш, гиперкинезлар, гипоксик шайтонлаш хуружлардан, аффектив-респиратор хуружлар ва бошқалардан фарқлаш лозим. Шулардан келиб чиққан ҳолда шайтонлаш тиббий хизмат кўрсатиш ҳодимларига эпилептик пароксизмларни агарда хушини йўқотишлар би-

лан (абсанс хуружлари, мураккаб фокал хуружлар, эпилептик абсанслар статуси, хуруждан кейинги хушининг хиралашуви) кузатиладиган ҳолатларда нозпилептик келиб чиқишдаги пароксизмлардан, хусусан, юрак ритми ўзгариши, гипогликемия ва бошқа метаболик бузилишлар билан керак бўлганда мумкин қадар дифференциал диагностика ўтказиш тавсия қилинади.

Шуни аниқлаш лозимки, шайтонлаш қандай кўринишда номён бўлади – фебрилми ёки афебрилми, чунки тиббий ёрдам кўрсатиш бундай ҳолатларда бир бирдан турлича фарқланиши мумкин.

Шайтонлашлар ўзининг қодирга эга. Халқаро 10-чи касалликлар таснифига кўра (10-ХКТ) (МКБ-10) шайтонлашлар коди R56.0 – фебрил шайтонлашлар. R56.8 – бошқа аниқланмаган шайтонлашлар.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида "шайтонламоқ" сўзи – тутқаноқ тутмоқ, тутқаноқ тутгандагига ўхшаш ҳаракатга тутмоқ, ўзини у ёқ-бу ёққа ташламоқ; ўйнамоқ маъносини билдиради. Шайтонлаш сўзининг маъноси ўзбек тили луғатида бир қанча номланишга эга бўлиб, адабиётларда турлича талқин қилинади: талваса, тиришиш, тортишиш, титроқ, чангақ бўлиш (акашак), тутқаноқ, ҳаракатларнинг ғайриихтиёрлиги, кўнчиқ, рус тилида эса судорога/а, судорожный, припадка, пароксизм, сўзлари кўпроқ ишлатилади (Электронные словари, Lug'at).

Припадка (- док) - бу термин эпилепсияда қўлланилади ва қўидагича номланади: 1-тутқаноқ (бирор касаллигининг қаттиқ тури келиши ёки хуруж қилиши), 2- талваса, жазава, хуруж, тўлиб топиш маъносини беради.

Нафақат педиатрия, балки тиббиётнинг бошқа амалий соҳаларида "пароксизм" терминини қўллаш ҳам мақсадга мувофиқдир. Луғатларда пароксизм – "касаликни ўқтин-ўқтин тутиб қолиши" маъносини беради. Шайтонлаш пароксизмларнинг бир кўриниши ҳисобланади. Пароксизм термини замонавий халқаро тиббий атамаларга мос келсада, қадимги ва ҳозирги ўзбек тилига унча мос келмайди, ҳамда мутахассислар томонидан кўп қўлланилмайди.

Ибн Сино ўзининг тиб қонунлари китобида(23 бет): "Тутқаноқ нафсонинг аъзоларининг сезиш ва ҳаракати ишларига ҳамда тик туришига тўсқинлик қиладиган касалликдир, лекин тўсқинлик тўла бўлмайди" деган таъриф беради.

Буларнинг ичида шайтонлаш ва тутқаноқ термини аҳоли ва тиббиёт ходимлари томонидан кўпроқ ишлатилади. Талваса, тутқаноқ, кўнчиқ, тиришиш терминлари айрим ҳолларда адабий ибораларда ишлатилиб келинмоқда. Талваса, тутқаноқ, кўнчиқ, талваса – эпилептик ҳолатларда ишлатилади. "Шайтонлаш" ибораси Ўзбекистонда болалар асаб касалликлари асосчиси, профессор Ш. Шомансуров томонидан ҳам таклиф этилган. "Шайтонлаш" ибораси ўзининг физиологик моҳияти, клиник кўриниши ва кечиб жараёнлари, халқ орасида тарқалиш хусусиятлари ҳамда кўриниши

билан "судорога" ҳолатини тўла ва асосли равишда ифода қилади. 2005 йилда профессор Ш. Шомансуровнинг "Болаларда шайтонлаш хуружлари" номли китоби ҳам чоп этилган. Таъкидлаш жоизки, турли ўзбек тили адабиётларида юқорида айтилган турли хил терминларнинг мавжудлиги бу борада ягона ечимга келишни тақозо этмоқда. Шу боис, бизлар ҳам кўпчилик мутахассислар ва етук олимлар билан ўзаро маслаҳатлашган ҳолда "шайтонлаш" терминини қўлланиш афзал қўрдик ва шундай номлашни маъқул топдик. Шу ўринда қайд этиб ўтиш лозимки, шайтонлаш ибораси билан бирга ҳолат, синдром, хуруж каби шайтонлашга оид сўзлар ҳам қўшиб айтилади. Масалан, "шайтонлаш синдроми", "шайтонлаш хуружи" ва ҳ.к. Бизлар эса "шайтонлаш ҳолатлари" деб номлашни маъқул топдик, зеро шайтонлаш хуружининг олдинги яширин даври, хуруж даври, турғунлик (статус) даври ва шайтонлашдан кейинги даврлари ажратилиб, уларни умумлаштириб "ҳолат" деб аташ мақсадга мувофиқдир.

Кўпчилик мамлакатларда "Конвульсия" термини кўпроқ қўлланилади. Convulsio, onis – лотинча сўздан олинган бўлиб, ўзбек тилида тутқаноқ ёки шайтонлаш маъносини англатади. Конвульсионий, конвульсия – луғатда судорожный, судорога маъносини беради. Конвульсив ҳолатлар шайтонлаш ҳолатлари ўрнида ҳам тиббиёт ходимлари ўртасида қўлланилса бўлади, лекин ўзбек тили адабиётини даволаш сўлашувда умуман қўлланилмаганлиги боис "шайтонлаш ҳолатларининг сўзлашуви ва адабиётларда келтирилиши тушунарлидир.

Шайтонлаш ҳолатлари дейилишининг ижобий томони шундаки, шайтонлаш олди яширин даврининг ўзига хос эрта диагностика ва эрта даволаш усулларини ишлаб чиқишни тақозо этади, шайтонлаш хуружлари даврида ўзгача даволаш усуллари қўлланилса, ундан кейинги даврда алоҳида даво чоралари ва профилактик тадбирлар ўтказилиши лозим. Ушбу қўлланмадамуаллифлар шайтонлаш олди ҳолатларини эрта диагностикасида алгоритмлардан фойдаланиш усулларини тавсия қилишган, хуруж даврида замонавий диагностика ва даволаш усуллардан фойдаланиш, хуружларни олдини олишда диспансер кузатиши ва халқ табobati усулларидан фойдаланишга кўрсатмалар берилди.

Шайтонлаш педиатрия амалиётда болаларда, айниқса, чақалоқларда ва эрта ёшли болаларда кўп учрайдиган ҳолат. Чақалоқ ва эрта ёшли болаларда

Шуни таъкидлаш лозимки, шайтонлаш термини қўлланилиши кўпгина тиббиёт ходимлари ўртасида, жумладан педиатрлар, реаниматологлар ва невропатологлар томонидан кўпгина мунозараларга сабаб бўлмоқда. Лекин турли хил соҳадаги врачлар битта ҳолатни турлича атамасдан давлат тилида бир ном билан, яъни профессор Ш. Шомансуров таклиф қилганидек "шайтонлаш" деб юритишлари мақсадга мувофиқ деб ўлаймиз. Балким, келгусида конвульсив ҳолатлар ҳам деб аталар, бунга вақт кўрсатади.

Сайдулло РАСУЛОВ, Самарқанд давлат тиббиёт институти педиатрия кафедраси "Болалар гастроэнтерологлари ва нутрициологлари" жамоат бирлашмаси раҳбари, тиббиёт фанлари доктори. Турон ФА ҳақиқий аъзоси.

шайтонлаш алоҳида касаллик кўринишида кам учрасада, кўпинча бошқа касалликлар ва патологик жараёнлари оқибатида келиб чиқади. Шу боис педиатрияда реаниматологлар томонидан "шайтонлаш синдроми" кўп қўлланиладиган термин ҳисобланади. "Шайтонлаш синдроми" – турли патоген таъсирларга организмнинг универсал реакциясидир. Бу термин чақалоқ ва эрта ёшдаги болаларда учрайдиган биринчи шайтонлаш ҳолатларида қўлланилади.

Шайтонлаш хуружларининг учдан икки қисми ер шарининг шимолида яшовчи халқлар орасида март-август ойларига тўғри келади. Бу даврда кўшнинг фаоллиги жунбушга киради. Шунинг учун ҳам аждодларимиз ва касаллиқи камар (ой) касаллиги, хусусан, "само касаллиги" деб ҳам юритишган

Врачлар шайтонлашнинг клиник вариантларидан айримларини наслий факторлари билан боғлиқ деб ҳисоблашади. Масалан, бундай наслий келиб чиқишидаги касалликларга қисқа мuddат хушини йўқотиш хуружларига абсансларни киритиш мумкин.

Абсанслар кўриниши: хуши йўқолган, барча ҳаракатлар тўхтаган, маъносиз тикилиш, кўз қорачиқлари кенгайган, юз териси қизарган ёки гиперемиа бўлган. Оқдй абсанс бир неча дақиқадан ортққ давом этмайди, ҳаттоки бемор ҳам бу ҳолатни билмаслиги мумкин.

Шайтонлаш – мушакларнинг тўсатдан ихтиёрсиз қисқаришидир. Улар нейронлар катта гуруҳи электик разрядларининг патологик синхронлашиши(гиперсинхронлашган) оқибати ҳисобланади. Шайтонлашдан фарқли равишда чақалоқларда асабнинг рефлектор қўзғалувчанлик ҳолати (тиришиш, ўқинчи Моро рефлекс, тортишиш ҳолатлари, пастки жағнинг қалтираши, учиб тушиши ва ҳ.к.) ҳамма вақт таъқи таасуротлар натижасида келиб чиқади ва кузатувчи томонидан тезда тўхтатилиши мумкин.

Шайтонлаш хуружлари кўп ҳолларда тиришиш, тортишиш, талваса каби умумий хусусиятларни ўзида муҷассамлаштирган бўлиб, вақти-вақти билан қайтариладиган тана мушакларининг ихтиёрсиз қисқариши, айрим ҳолларда хушдан кетиш, вегетатив, сезувчанлик ёки руҳий фаолиятдаги фавуқлотда, тўсатдан ўзгаришларнинг бошланиши ва рўй бериши, мия фаолиятининг вақтинчалик ўчоғли, шунингдек, тарқоқ бузилиши натижасида юзага келган клиник кўриниш деб баҳолашиб келинмоқда.

ПАНДЕМИЯ ДАВРИДА БУЮК ТАБИИБ МЕРОСINI ЎРГАНЯПМИЗМИ

ёхуд болалар учун Ибн Сино қолдирган маслаҳат...

Устозларимизнинг "Худо бизга алломалардан берган. Қаранг, Ал-Бухорий вафот этган 870 йилда яна бир аллома Имом Мотуридий таваллуд топган. Алгебра, бу - алжабр дегани, Хоразмий, Медицина, бу - мадади Сино, Ибн Сино бобомиз" деган фикрлари ҳали ҳам қулгимиз остида жаранглайди.

Дунё табобатида елка суягининг чиқишини оддий босиш билан даволаш усули ҳозирга "Авиценна усули" эканлиги, умуртқани ёғоч мослама ёрдамида тузатиш усулини Ибн Синодан сўнг XV асрга келиб француз табиби Кало қайта кашф этганлиги, табобат тарихида илк бора вабо билан ўлатни фарқлаб, уларни алоҳида (карантин) даволашни бошлаган, сарик касаллиги, мохов, қизамик, сувчечак, куйдириги, зотилжам, менингит, захм, ошқозон яраси каби касаллик белгилари ва кечиб жараёнини тўғри тасвирлаган буюк табиб ҳаёти ва бой меросини ўрганишимизми?" деган масъулият ҳамон долзарб. Айниқса, ҳозирги COVID-19 ҳолатида...

ЕТУК ТАБИИБ ҲАҚИДА

Мовароуннахрда туғилиб, Марказий Осиё халқлари маданиятини дунё маданияти тамаддунига айлантирган буюк мутафаккирлардан бири - Абу Али ибн Сино бўлиб, у Европада "Авиценна" номи билан машҳурдир. Ибн Сино (асл исми Ҳусайн, отасининг исми Абдуллох) Бухоронинг Афшо-на қишлоғида, 980 йилнинг сафар ойида, амалдор оиласида туғилган. 986 йилда Ибн Сино оиласи Бухорога кўчиб келади ва шу вақтдан бошлаб ёш Ҳусайн бошланғич маълумот олишга, илм-фанни ўрганишга киришади. Табибнинг ёшлиги, йигитлик чоғлари Сомонийлар хукмронлигининг сўнгги йиллари, Нух II ибн Мансур Сомоний хукмронлиги даврига (976-997) тўғри келади.

Ибн Сино 10 ёшдаёқ Курьонни ёд олиб, 13 ёшларидан бошланғич математика, мантик, фикҳ, фалсафа илмлари билан шуғуллана бошлайди. Ибн Сино ёш бўлишига қарамай, Абу Абдуллох Нотилий раҳбарлигида фалсафа, Ҳасан ибн Нух ал-Кумрийдан тиббиёт илминини ҳар томонлама ўрганади, аста-секин табиблик билан ҳам шуғулланади. У ўзидан аввал ўтган Шарқ мутафаккирларининг асарларини чуқур ўрганиш билан бирга, қадимги юнон табиб-илмий, фалсафий меросини, хусусан Аристотел,

Евклид, Птолемей, Гален, Гипократ, Пифагор, Порфирийларнинг асарларини ҳам кунт билан ўрганди. 16-17 ёшдаёқ Ибн Сино машҳур табиб - ҳаким бўлиб танилади.

САРГАРДОНЛИК ВА ИЖОД

Тарихдан маълум, 999 йилда Бухоро Қорахонийлар томонидан забт этилгач, Ибн Сино Бухородан чиқиб кетади ва маданият марказларидан бири ҳисобланган Хоразмга боради, у ерда Хоразм ҳокими Али ибн Мъъмун саройидаги олимларни бирлаштираган ўз замонасининг академиясига қабул қилинади. У ерда Беруний, Ибн Мискавайх, Абу Саҳл Масъдий, Абулхайр Ҳаммор, Абу Наср ибн Ироқ каби етук олимлар билан яқиндан танишади. Махмуд Газнавийнинг таъкибидан қочиб, Хоразмни ташлаб кетишга ва Хуросон, Эроннинг турли шаҳарларида сарсонсаргардонликда юришга мажбур бўлди. Журжон шаҳрига келган Ибн Сино ҳоким Қобус ибн Вашмгир саройида машҳур табиб сифатида яшади, бўлажак шогирди Жужжоний билан танишади. Ҳаммадондаги вазирилик чоғида ҳоким билан келиша олмади, 4 ой мобайнида қамоқда сақланади.

Буюк табиб 1023 йилда Исфажонга қочади ва бутун умрини илмий ижодга бағишлаб "Китоб ал-қонун фит-тибб", "Китоб ун-нажот", "Китоб ул-инсоф" каби геометрия, астрономия, ўсимлик, ҳайвонот олами, мантиққа оид рисолалар яратади. Унинг "Ҳайи ибн Яқзон" фалсафий китобини эса сўнгги йилларда ёзилган. У Исфажонда расадхона қуриш билан машғул бўлади. Ота юртдан узоқда Исфажон, Рай, Ҳамадон шаҳарларида сарсонликда юрган буюк табиб 1037 йил 18 июнда Исфажон шаҳрида 57 ёшида қулунж касаллигидан вафот этади.

АЛЛОМА МЕРОСИ

Табибнинг ҳаёт йўли шогирди Жужжоний томонидан қолдирилган манбалардан маълум. Ибн Сино таржимайи ҳолида Форобийнинг "Метафизика мақсадлари", "Фусус ул-хикам" каби муҳим рисолаларини кунт билан ўрганганлиги, улардан кенг фойдаланганлигини таъкидлаб

(16.03.980-18.06.1037)

малар ҳақида") каби асарлари мавжуд.

"ТИБ ҚОНУНЛАРИ" КИТОБИ

Биринчи китоб ўз-ўзидан медицина оламига кириш қисми бўлиб, унда тиббиётнинг назарий асослари, касалликнинг келиб чиқиш сабаблари, белгилари, киши анатомияси ҳақида кишини таажжубда қолдирувчи қисқача очерк ва бугунги гигиена ҳақида гап боради.

Иккинчи китобда 800 га яқин дорининг хусусиятлари, уларни тайёрлаш ва истеъмол қилиш усуллари баён этилган. Ибн Сино биринчи бўлиб симоб, унинг бирикмаларини дори қилиб ишлатишни тавсия этади, шаробни қувватга киритувчи, жароҳатларни тозаловчи дори сифатида ишлатади.

Учинчи китобда бош мия, нерв, кўз, қулоқ, бурун, томоқ, қорин, тиш, юрак, жигар, буйрак касалликлари батафсил таҳлил қилинади. Ҳатто айрим органлар, ҳатто соч, тирноқ касалликларини даволаш усуллари баён этилади.

Тўртинчи китоб организмнинг умумий касалликларига бағишланган. Унда иситмалар, ўсмалар, уларнинг сабаби, хиррургик касалликлар (суяк синиши, чиқиши, жароҳатланиш) ва уларни даволаш усуллари, ҳар хил дорилардан захарланиш ва

бунда кўриладиган чоралар, чечак, қизамик, мохов, тоун, вабо ва бошқа юқумли касалликлар ҳақида маълумот берилади.

Бешинчи китобда мураккаб дориларнинг организмга таъсири, уларни тайёрлаш, истеъмол қилиш усуллари баён қилинган. Қисқаси, бу китоб доришунослик илми - фармакологияга бағишланган.

"Тиб қонунлари" қарийб 1000 йил мобайнида ҳақимлар учун асосий қўлланма бўлиб келди. Ўрта асрларда бу китоб Шарқдагина эмас, балки Фарб талабалари учун ҳам тиббиётдаги ягона ишончли манба бўлиб хизмат қилди.

БОЛАНГИЗ ТАЪТИЛДА ДОИРА ЧАЛСИН!

Абу Али Ибн Сино бемор болани даволамоқчи бўлибди. Аммо бола вафот этибди. Боланинг танасини очиб кўрган табибнинг кўзи боланинг юрагини қоплаган пардага тушибди. Айнан шу парда юракни уришдан тўхтатиб қўйган экан. Бу ҳолдан афсусланган Ибн Сино шундай деган экан: "Агарда шу болага уриб чалинадиган мусиқа асбоби (доира) ёки танбур чалишни ўргатганимда, бу ҳолат умуман вужудга келмаган, бола ўлмаган бўларди".

Ёғзи таътилда, айниқса карантин пайтида фарзандларимизнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказишлари учун бу табиб бобомиздан беминнат маслаҳат. Бу нафақат фарзандларимиз, балки доира ёки танбур садосини эшитган барча қулоқлар учун шифо. Бу XXI асрда яшаётган биз авлодларга Ибн Синонинг мурожаати аслида.

Жонибек ШУХРАТОВ,
"Тафаккур" ёшлар тарғибот маркази раҳбари.

Истеъмолчи ҳуқуқи

БАЪЗИ ДОРИ ВОСИТАЛАРИ НАРХЛАР СУЊЬИЙ РАВИШДА ОШИБ КЕТМАЯПМИЗМИ?

Ҳозирги вазият барчага маълум. Ижтимоий тармоқларда баъзи дори воситалари орқали вирусга қарши самарали курашни мумкинлиги тўғрисидаги маълумот кенг тарқалди. Натижада дорихоналардан ўша воситаларни топиш анчайин мушкул бўлиб қолди.

Бор бўлса ҳам нархи 10 баробарга ошиб кетди. Ўзбекистон истеъмолчилар ҳуқуқларини химоя қилиш жамиятлари федерацияси томонидан масалан, "Эргоферон" препаратнинг хариди қайси манзилларда

амалга оширилмоқда, нархлар суЊий равишда ошиб кетмаяпми, шу бўйича текширув олиб борди. Эътиборингизга, Бухоро вилояти ҳудудларидаги ҳолат билан бизни яқиндан таништирмиз. Айни дамда вилоятнинг Бухоро

ро шаҳри ва 11 та туманида ушбу дори воситаси мавжуд эмас. Охирги мартта 10 июль куни Олот, Қорақўл, Қоровулбозор туманларида 44 мингдан 52 минггача сотилган бўлса, 13 июль куни Когон шаҳри дорихоналарида 48 минг сўмга сотилган. Ђиждуюв туманида эса истеъмолчилар 30 июндан буён мазкур дори воситасини топа олишмаяпти. Вилоятнинг бошқа - Вобкент, Шофиркон, Ромитан, Пешку сингари туманлари аҳолиси ҳам шу

дори йўқлигидан норози. Ўртимизда аҳолининг керакли дори-дармонга булган талабини қондириш ва ўз вақтида зарурий воситалар билан таъминлаш шунчалик мушкулми? Айни пандемия шароитида масъул мутасадди ташкилот вакиллари чора-тадбирлар ва тайёргарликларни наҳот кўриб қўйишмаган?! Касалликнинг енгилик тури билан оғриган беморлар уй шароитида даволашга мажбур бўлаётган айни вазиятда

масалага тезроқ ечим топилади, деган умиддамиз.

Ўзбекистон истеъмолчилар ҳуқуқларини химоя қилиш жамиятлари федерацияси вилоятлар кесимида вазиятни ўрганишда давом этади.

Манижа БАХРИЕВА,
Ўзбекистон истеъмолчилар ҳуқуқларини химоя қилиш жамиятлари федерацияси бош мутахассиси.

Сфера здравоохранения

ВРАЧИ НА СТРАЖЕ ЗДОРОВЬЯ ГРАЖДАН

Инфекционные болезни сопровождали человека на протяжении всей истории. В древности их называли "лихорадками" и "горячками", не поддающимися диагностике и лечению. Еще совсем недавно люди не могли объяснить происхождение вирусов и инфекций, разработать антисептики, произвести защитные средства и вакцины.

Совершенно иначе обстоят дела в настоящее время. Благодаря стремительному развитию медицины и микробиологии, современным достижениям других отраслей науки врачи и ученые получили широкое представление о причинах, механизмах передачи и развитии инфекционных болезней, что сделало возможным их профилактику и лечение.

Огромная роль в решении этих важнейших задач принадлежит коллективу Ташкентской областной инфекционной больницы.

Мы занимаемся профилактикой, диагностикой и терапией заразных заболеваний, вызванных патогенными микроорганизмами, — говорит ее главный врач Гулжапон Юлдашева. — Вместе с микробиологами и эпидемиологами изучаем механизмы возникновения и пути передачи инфекции у детей и взрослых, сотрудничаем с областным центром санитарно-эпидемиологического благополучия, предотвращаем вспышки эпидемий.

На сегодняшний день 38 сотрудников лечебного заведения проявляют заботы о здоровье свыше ста больных, ежедневно проводят консультации и медицинские осмотры поступающих па-

циентов с симптомами коронавируса. Вообще спектр заболеваний, которые лечит врач-инфекционист, достаточно широк: от гриппа и ОРВИ до кишечных инфекций и СПИДа. А в период пандемии востребованность этой профессии стала более очевидной, что обусловлено быстрым распространением опасного недуга.

Необходимо отметить, что здесь эффективно применяются методы химиотерапии и антибиотикотерапии — основ современного лечения инфекционных болезней, а иммунологическое тестирование крови гарантирует точность диагностики. Врачи-инфекционисты обеспечены защитными масками, комбинезонами и антисептическими средствами. А в ближайшее время поступят экспресс-тесты на определение антител коронавирусной инфекции. По словам старшей медицинской сестры лечебного заведения Дилсоры Мухамедовой, на данное время налажено тесное сотрудничество со специалистами областных поликлиник и больниц, инфекционных отделений медицинских организаций, республиканских специализированных научно-исследовательских центров и частных клиник.

Благодаря этому своевременно проводится экстренная и плановая медицин-

ская помощь инфекционным больным, осуществляется эффективное ведение пациентов, их лечение и обследование. Специалисты во главе с заместителем главного врача больницы Нилуфар Чулиевой ежедневно обходят стационарных больных, составляют программы мероприятий по борьбе с сезонными эпидемиями, консультируют менее опытных коллег, контролируют работу среднего и младшего медицинского персонала, грамотно составляют медицинскую документацию, своевременно информируют вышестоящие органы управления.

Наличие знающих современные методы профилактики, диагностики, лечения и реабилитации инфекционных больных специалистов вселяет в нас уверенность. Мы гордимся вами уважаемые "волшебники в белых халатах".

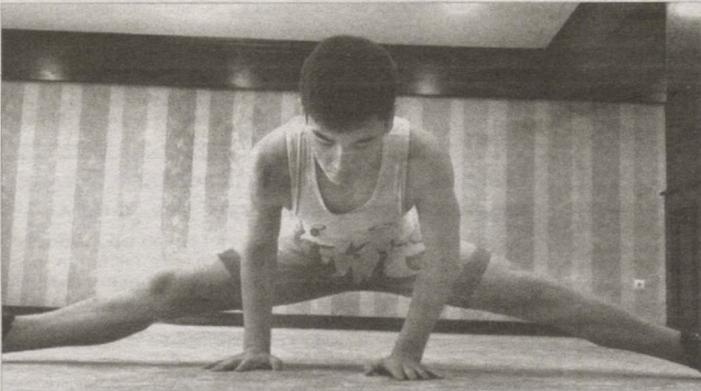
Ваши навыки проведения лечебно-диагностических процедур, а также знания по применению современных лекарств и реактивов являются надежным залогом на пути распространения COVID-19.

Хамидулло УБАЙДУЛЛАЕВ,
фото автора.

Детский спорт

ВЫРАБАТЫВАЯ СИЛУ И ВЫНОСЛИВОСТЬ

Не перестает передавать опыт подрастающему поколению ветеран олимпийского спорта, известный тренер секции вольной борьбы детско-юношеской спортивной школы Зангиатинского района Гуломжон Умаров.

В период режима карантина опытный наставник на систематической основе проводит учебные занятия в онлайн режиме. Благодаря этому десятку юных атлетов получают уникальную возможность сохранять спортивную форму, тренировать мышцы, вырабатывать выносливость.

Умаров демонстрирует правила и способы захватов, бросков, уделяет много внимания проработке "моста", положению атлета при котором ковра касаются только руки, лоб, иногда подбородок, и пятки, а спина изогнута дугой.

Мы разучиваем определенный набор акробатических упражнений: кувырки, колесо, фляк, рондат, стойка и хождение на руках, подъем со спины прогибом, — говорит 16-летний Тохиржон Юсупов. — Ибо вольная борьба является танцем гибкости и силы. Поэтому без крепких и эластичных суставов, кровеносных сосудов и лимфосистемы борец не имеет шансов на победу.

В ходе занятий наставником тщательным образом отрабатывается техника падения и самостраховки. Дыхательная система развивается с помощью бега на месте и гимнастическими упражнениями. Здесь стоит отметить заслуги и усердие учащихся Абдуллы Комилова, Абдувохида Кобилова, Бахтияра Эркинова и других.

По мнению тренера, скорость и ловкость легче всего развивать в учебно-тренировочных схватках с партнером. Следовательно, после окончания карантина он намерен на основе заранее подготовленных конспектов и планов проводить товарищеские турниры, а также занятия акробатикой, гимнастикой, организовывать специальные упражнения с партнером, изучать особенности технико-тактического мастерства ведущих узбекских борцов.

Х. ФАТХУЛЛАЕВ, фото автора.

Фавкулотда вазиятлар маълум қилади

СУВ ҲАВЗАЛАРИДА ЧҶМИЛИШНИНГ
САЛБИЙ ОҚИБАТЛАРИ...

Маълумки, ёз мавсумида об-ҳавонинг исиб кетиши натижасида сувда чўмилишда эҳтиёжнинг ортиши, табиий. Тўғри, оқар сувда чўмилишни ўзига хос завқи бор. Афсуски, сувда чўкиб кетиш ҳодисалари билан боғлиқ бўлган кўнгилсиз ҳодисалар ҳам учраб турибди.

Сувда чўкаётганларнинг аксарияти қўриқланмайдиган сув ҳавзаларида қузатилмоқда. Аянчли томони шундаки, сувда чўкаётганларнинг кўп қисмини болалар ташкил этади. Бунинг асосий сабаблари баъзи кишиларнинг сузишни яхши билмаслиги, чўмилиш қоидаларига риоя қилмаслиги ва ота-оналар ва уларнинг ўрнини босувчи шахсларнинг фарзандларига бўлган эътиборсизлигидир. Умумий таҳлилларга қараганда, чўмилиш хавфсизлиги қоидаларига риоя қилмаслик, ёш болаларнинг катталар томонидан назоратсиз қолиши, спиртли ичимликлар истемол қилиб сувга тушиш, тунги вақтларда чўмилиши, чўкаётган одамга ўз вақтида кўмак бера олмаслик, яъни қўтқарув усулларидан беҳабарлик сувда чўкиб нобуд бўлиш ҳодисаларига сабаб бўлмоқда. Бундан ташқари сузиш пайтида енгилтақлик ёки лоқайдлик билан ўз кучига ортиқча ишониш, сув ва қайиқда нотўғри ҳаракатлар қилиш ва нотаниш жойда ёлғиз ҳолда чўмилиш кўнгилсиз оқибатларга олиб келиши мумкин.

Ҳурматли юртимиз аҳолиси! Болаларни ва яқинларингизни сувда чўкиб кетиш ҳодисалари билан боғлиқ бўлган бахтсиз ҳолатлардан асраш учун доимо огоҳ бўлинг, фарзандларингизни ҳеч қачон назоратсиз қолдирманг!

Ж. РАҲИМОВ,
Миробод тумани ФВБ ФВДТ ва ФМ бўлинмаси бошлиғи, лейтенант.

101 хизмати огоҳлантиради

БОЛАЛАРГА ЭТИБОРЛИ БЎЛИНГ

Ҳаммамизга маълумки, ёз фаслида яшаш уйлари атрофларида ва йўл четларида бўлган қуриган ўт ва шохшаббалар тайёр ёнғин манбаи бўлади. Уйда назоратсиз қолган ёш болалар ўзлари билан биргаликда гугурт олиб чиқиб қуриган ўтларни ўйин сифатида ёқиб кўришлари натижасида ёнғинлар катталашиб фуқаролар яшаш уйлари ва омборхоналарга ўтиб кетиши ҳолатлари аниқланмоқда. Бундай ёнғинлар натижасида фуқароларга катта миқдорда зарар етмоқда. Энг ачинарлиси, фуқаролар турли хилдаги тан жароҳатлари ҳам олиши мумкин. Бундай кўнгилсиз ҳодисаларнинг олдини олиш учун Миробод тумани ФВБ ходимлари маҳаллаларда ва корхона-ташкilotларда ёнғин хавфсизлиги борасида фуқаролар билан кўплаб учрашувлар ўтказмоқдалар. Ёнғинларнинг олдини олиш учун нафақат мазкур соҳа ходимлари, балки ҳар бир фуқаро фаол иштирок этиши натижасида атроф муҳит ҳавоси ифлосланишининг олдини олиши билан биргаликда, ёнғин натижасида ажралиб чиқадиغان захарли газлардан ўзининг ҳам соғлигини асраган бўлади.

Агзам ХАСАНОВ,
Миробод тумани ФВБ ПвзНБ инспектори,
катта сержант.

ШАРҲ, МУНОСАБАТ, МУЛОҲАЗА

ЎЗБЕКИСТОНДА COVID-19 НИ ДАВОЛАНИШ УЧУН ТАВСИЯ ЭТИЛГАН ДОРИЛАР МАЪЛУМ БЎЛДИ

Ўзбекистоннинг бош давлат санитария инспектори Нурмат Отабеков COVID-19 дан уй шароитида даволаниш учун тавсия этилган препаратлар ҳақида маълумот берди.

"Коронавирустан уйда даволаниш ҳам бевосита худудий поликлиникалар кузатуви остида, шифокорлар назорати остида амалга оширилади. Зинҳор бирон-бир даволаш чорасини тиббиёт ходимларининг маслаҳатисиз қилиш керак эмас. Тиббиёт ходимлари бевосита сезинг ахволингиз, касалликнинг кечиши, ёндош касалликларнинг мавжудлигидан келиб чиқиб сизга тегишли тавсияларни беради.

Соғлиқни сақлаш вазирлиги ва Санитария-эпидемиология олий шоталик агентлиги томонидан уй шароитида даволаниш бўйича тартиб ишлаб чиқилган. Ушбу тартибга мувофиқ, бир неча препаратлар,

хусусан азитромицин, "Плаквенил" (гидроксихлорохин), лопинавир/ритонавир, ремдесивир, умифеновир ва фавипиравир каби дорилар тавсия этилади.

Бу дориларнинг барчаси профилактика мақсадида, касаллик юқинининг олдини олиш учун ҳам ишлатилиши мумкинлиги айтиляпти. Лекин ҳар қандай ҳолатда ҳам сиз бу каби дориларни ўзингиз эмас, тиббиёт ходимларининг тавсиясига асосан олишингиз ва қабул қилишингиз керак бўлади.

Энг асосий вазирамиз — иммунодетимизни барқарор ушлаб туриш учун имкониятларни ишга солиш.

Маълумот учун, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти шу ой

бошида COVID-19 терапиясида ремдесивирни энг самарали дори деб топиб, лопинавир/ритонавир ва гидроксихлорохин синовларини тўхтатган эди.

Эслатиб ўтамиз, беморларни уйда даволашга ўтилишидан олдин **ССВ штаби аъзоси Ҳабибулла Оқилов** COVID-19 дан даволашда антибактериал препаратлардан азитромицин, вирусга қарши лопинавир/ритонавир, гидроксихлорохин ва "Авиган" (фавипиравир), қон суюлтириш учун гепарин, "Клексан" каби дорилар кўпроқ ишлатилаётганини айтган эди.

"Оксигенотерапия (кислород билан даволаш) ҳам яхши самара кўрсатапти. Оғир турларда симптоматик даво ўтказилди, яъни сунъий нафас олиш аппарати уланади, деди Ҳ. Оқилов.

МЕНДА САВОЛ БОР

— **Ўзбекистонликлар коронавирусни иситмасиз, фақат томоқ оғриги билан ўтказиб юборишгилми?**

— Нафақат тана ҳароратининг кўтарилиши, томоқда оғрик, бурунда қандайдир аниқлининг пайдо бўлиши, нафас етишмовчилиги, баъзи ҳолатларда хид билиши, таъм билиш функцияларининг пасайиши, ҳатто ич кетиш ҳолатларини ҳам коронавирус аломати бўлиши мумкинлигини қайта-қайта айтаямиз. Лекин аниқ биламизки, касалликка чалинганларни кўпчилиги, яъни қарийб 60 фоиздан кўпроги аломатларсиз, ҳеч қанақа клиник белгиларисиз кечяпти. Демак, бир пайтинг ўзида нафақат томоқ оғриги ёки йўтал, балки бирон бир клиник белгиларисиз ҳам касаллик кечиши мумкинлигини ёддан чиқармаслик керак.

Агар беморлар билан мулоқотда бўлганлар бўлса, саломатликларини хавф остига қўймасдан зудлик билан текширувдан ўтишлари, COVID-19 юққан-юқмаганлигини аниқлаш учун тест топшириши мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Шунингдек, одамда хид ва таъм билиш хусусиятларининг йўқолиши коронавирус касаллигига шубҳа қилиш учун асос бўлиши мумкин.

Ўзбекистон шароитида респиратор касалликлар, ўткир респиратор касалликларнинг бир неча турлари учраб туради. Грипп, пара-грипп касал-

лиги, ренавирус, риявирус, шу жумладан, коронавирус ҳам респиратор касалликлар сирасига киради. Лекин биздаги ва дунё ҳамжамиятидаги кузатувлар шуни кўрсатмоқдаки, коронавирус касаллигида айнан ўша хид ва таъм билиш хусусиятларининг йўқолиши кўпроқ намоён бўлади. Демак, бу каби белгиларни ўткир респиратор касалликлар фонидида пайдо бўлиши коронавирус касаллигига шубҳа қилиш учун асос бўлиши мумкин.

— **Дорихоналарда коронавирустан ҳимоя қиладиган қиммат бейдж (вирус блокатор) сотилмоқда. Айтишларича, у 2 метр масофагача вирусдан ҳимоя қилармиш. Бейдж — сотиб олишга арзийдими?**

— Вируслар блокатори — Японияда кашф қилинган индивидуал бейдж, ҳозирги вақтда Россия компаниялари ҳам уни ишлаб чиқаришмоқда. Кашфбитчларнинг таъкидлашича, бейджга киритилган диоксид хлорид моддаси инсон атрофидаги ҳавони зарарсизлантиришга ва бактерия, вирус ва кўзиқоринларни йўқ қилишга ёрдам беради.

Афсуски, бундай баёнотлар бейджлар ҳақиқатдан инсон атрофида тозаланиш таъминлашга қодирлигини далилловчи бирор асосланган илмий мақолага таъяммаган. Диоксид хлор буг шаклида А грипп вирусини фаоллигини пасайтиради, бунинг учун уни сепиш керак, пластик ёки қоғоз-

га киритиш эмас. Бундан ташқари, тажрибада моддани фақат битта касаллик кўзгатувчисида синновдан ўтказишдан, ишлаб чиқарувчилар эса барча мавжуд микроорганизмлардан 99%га ҳимоялашни айтишмоқда.

— **Ўзбекистонда коронавирустга чалинганлар сони қанчага етса, соғлиқни сақлаш тизими инқироз ҳолатига тушиб қолади? Имкониятларимиз қанча касалларга хизмат кўрсатишга етади?**

— Бу борада дунё ҳамжамиятидаги статистик маълумотларга эътибор қаратиш керак. Жанубий Кореяни оламизми, Хитойни оламизми, бугунги кунда коронавирустга қарши курашаётган давлатларнинг тажрибасини ўрганганимизда, давлат томонидан амалга оширилаётган барча чора-тадбирлар мутахассислар берган тақлифларга асосланган. Хусусан, бизда ҳам шундай. Тақлиф-таъсияларни давлат комиссияси ҳар томонлама ўрганади. Барча ишларимиз комиссия томонидан қабул қилинган протоколлар ижроси доирасида амалга ошириляпти. Ҳозир биз бир неча асосий йўналишларда олиб бораётган ишларимиз кейинги босқичдаги ҳолатларнинг олдини олишга қаратилган.

Саволларга Санитария-эпидемиология назорати давлат инспекцияси бошлиғи Нурмат Отабеков жавоб берди.

УЙ ШАРОИТИДА ДАВОЛАНСАНГИЗ, CALL-МАРКАЗГА МУРОЖААТ ҚИЛИНГ

Маълумки, юртимизда коронавирус инфекциясининг тарқалишини олдини олиш юзасидан чора-тадбирлар дастурини тайёрлаш бўйича Республика махсус комиссиясининг 2020 йил 29 июндаги 31-сон баёнига асосан 2020 йилнинг 5 июль санасидан бошлаб COVID-19 аломатсиз шакли билан касалланган фуқароларнинг уй шароитида даволаш жорий этилди.

COVID-19 аломатсиз шакли билан касалланган фуқароларни уй шароитида даволашни тизимли ва сифатли ташкил қилиш мақсадида Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан фуқароларни уй шароитида даволаш ва эпидемиологик суриштириш ўтказиш тартиби, беморларни 10 кунлик тиббий кузатув мониторинг ҳисоботи ва беморлар тўғрисида маълумотларни тўплаш ҳамда таҳлил қилиш бўйича аниқ чора-тадбирлар белгилаб берилди. Шу билан бирга, беморларни уй шароитида даволашга амалий-услубий ёрдам кўрсатиш бўйича ҳар бир худудга масъул ходимлар бириктирилди. Юртимизнинг барча худудларида фуқароларга ҳар томонлама қулайлик яратиш, COVID-19 аломатсиз шакли билан касалланган фуқароларнинг уй шароитида даволаниши билан боғлиқ бўлган ҳар қандай саволларга аниқ ва ишончли жавоб бериш мақсадида доимий равишда фаолият юритувчи, малакали мутахассислар билан таъминланган Call-марказлар ва махсус штаблар ташкил этилди. Барча COVID-19 аломатсиз шакли билан касалланган фуқароларнинг уй шароитида даволанишлари билан боғлиқ масалалар бўйича Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 1003 қисқа рақамли Call-марказига ҳамда яшаш жойингиздаги оилавий поликлиника, қишлоқ врачлик пункти ёки қишлоқ оилавий поликлиникасига телефон орқали мурожаат қилишингиз мумкин. Соғлиқни сақлаш вазирлиги COVID-19 аломатсиз шакли билан касалланган фуқароларга уй шароитида даволаниш даврида касалликни оила аъзолари ва бошқа фуқароларга юқтирмаслик учун уйдан чиқмасликларини, аксирган, йўталганда бурун ва оғизни ёпиш, кўлни доимо совуви билан ювиш ва антисептик воситалар билан зарарсизлантириш, тиббий ниқоб тақиш ва уни белгиланган тартибда алмаштириш, хонани ҳар 2-3 соатда тез-тез шамоллатиш, уйдагилар билан мулоқотни чеклаш, овқатланганда алоҳида идиш-товуқлардан фойдаланишни ҳамда санитария қоидаларига қатъий амал қилишни тавсия этади.

Соғлиқни сақлаш вазирлиги Жамоатчилик билан алоқалар бўлими.

Коронавирус қайси касаллик билан огриган беморлар учун ўта хавфли?

Қонда қанд микдори юқори бўлган беморлар ҳаёти учун COVID-19 нинг оғир формаси бошқаларга нисбатан икки баробар хавфли ҳисобланар экан. Хитой олимларининг яқинда Diabetologia журналида эълон қилган мақолада шу ҳақда айтилади.

Олимларнинг ҳулосалари Ухан шаҳрида 24 январдан то 10 февралгача коронавирус билан шифохоналарга ётқизилган 600 кишининг касаллик тарихига асосланган. Олимларнинг аниқлашича, коронавирус инфекциясига чалинганлар орасида қонда глюкоза микдори нисбатан юқори бўлган беморларда ўлим ҳолати бошқаларга қараганда 2, 3 баробар кўп қайд қилинган.

Мутахассисларнинг таъкидлашича, қонда қанд микдорининг кўпайиб кетиши тромблар шаклланишига ва шамоллашга, шунингдек, томирлар фаолиятининг ёмонлашишига олиб келар экан.

У.Э.А.

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги жамоаси вазирлигининг Фан ва таълим Бош бошқармаси бошлиғи ўринбосари Гулнора Юсупалиевага падари бузруквори **Акмал АБЗАЛОВ**нинг вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Газета
муассиси:
**Ўзбекистон
Республикаси
Соғлиқни
сақлаш
вазирлиги**

Бош муҳаррир
Баҳодир ЮСУПАЛИЕВ
Бош муҳаррир ўринбосари
Ибодат СОАТОВА

Газета ўзбек ва рус тилларида чоп этилади. Ҳафтанинг жума кунлари чиқади. Мақоалалар кўчириб босилганда «O'zbekistonda sog'liqni saqlash — Здравоохранение Узбекистана» газетасидан олинди, деб кўрсатилиши шарт. Тахририятга келган кўл ёзмалар такриз қилинмайди ва муаллифга қайтарилмайди.

Манзилимиз: 100060, Тошкент шаҳри,
Истикбол кўчаси, 30-уй, 2-қават.
Тел/факс: (0371) 233-13-22, тел.: (0371)
233-57-73. Газета Ўзбекистон Республикаси
Матбуот ва ахборот агентлигида 2009 йилнинг
11 март куни рўйхатга олинган. Гувоҳнома
рақами 0015.

Газета материаллари тахририят
компьютер марказида
терилди ва саҳифаланди.

Адади 1135 нуска.
Буюртма Г-750.

Газета «ШАРҲ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида
чоп этилди. Корхона манзили: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.
Газета ҳажми 2 босма табоқ. Формати А3. Офсет усулида босилган.

Саҳифаловчи Бахтиёр ҚУШОҚОВ.

Босмахонага топшириш вақти — 20.00.